

Upton Sinclair

Petrol!

Türkçesi: Kıvanç Güney

Roman

Kâğıtları kar ve pokerde yeni bir el dağıt: Her el bir öncekinden tamamen farklıdır ama iskambil destesi, oyun, ruh, tütün dumanından bir pusla çevrili suratsız ve sessiz oyuncular aynıdır.

Bu roman yazarın on bir yıl yaşadığı Güney California'daki gözlemlerine dayanan bir uygarlık tasviri. Gerçekçi bir tasvir ve kitapta bol bol bulunan ayrıntılar da gerçeğe dayanıyor. Ama kâğıtlar karılmış; isimler, yerler, tarihler, karakterler, olaylar; hepsi yeniden kurgulanmış. Bu kitapta tanıyabileceğiniz kişiler yalnızca on beş yıllık dönem içinde görev yapmış olan Birleşik Devletler başkanları. Gerçeklik hissini bütünüyle bozmadan, bu kişilerin "karlamayacağı" aşikâr. Fakat hangi karakterin hangi petrol devi ya da film yıldızı olduğunu anlamaya uğraşacak olan okurlar zamanlarını boşa harcamış ve belki de, kaza sigortasından para almak için ayak başparmaklarına ateş etmişlerse de, ne kendine metres tutmuş ne de kabineden birine rüşvet vermiş olan birileri varsa şayet, onlara haksızlık etmiş olacaklar.

I. BÖLÜM

ARABA YOLCULUĞU

I

Kenarları makasla kesilip dev bir el tarafından vadinin üzerine serilmiş, gri betondan, tam dört metre genişliğinde pürüzsüz ve kumsuz bir kurdele gibi uzayıp gidiyordu yol. Zemin uzun dalgalar halinde yavaşça yükselerek aniden alçalıyordu; tırmanıyor, sonra birdenbire dalgayı aşıyordunuz; ama korkmuyordunuz çünkü engelsiz, tümseksiz ve çukursuz sihirli bir kurdelenin, saniyede yedi kez dönen şişirilmiş lastik tekerlerin geçişi için orada bekliyor olacağını biliyordunuz. Soğuk sabah rüzgârı, fonda sürekli değişen seslerle birlikte gürleyip uğuldayan bir devinim fırtınası halinde ılık çalarak esip geçiyordu; ama siz bu şiddetli rüzgârın başının üzerinden geçip gitmesini sağlayan eğimli bir camın ardında oturuyordunuz. Arada bir elinizi havaya kaldırıp soğuğun çarpışını hissetmek hoşunuza gidiyordu; bazen de camın yan tarafından başınızı uzatıp o akımın alnınıza çarptığını, saçlarınızı dağıttığını hissediyordunuz. Ama daha çok ağırbaşlı bir tavırla, sessizce oturuyordunuz; çünkü Baba'nın tarzı böyleydi ve sürücülük etiği Baba'nın tarzına uymak zorundaydı.

Baba'nın üzerinde taba rengi, yumuşak ve yünlü bir kumaştan dikilmiş, kesimiyle göze çarpan, kocaman bir yakasıyla klapaları ve ceplerinin üzerinde koca kapakları olan kruvaze bir palto vardı; diken terzi bütün hünerini göstermişti. Çocuğun üstünde de aynı terzi tarafından aynı yumuşak, yünlü kumaştan dikilmiş, koca yakasıyla klapaları ve koca cep kapakları babasınınkiyle aynı olan bir palto vardı. Babası sürücü eldivenleri takmıştı; aynı mağazada

erkek çocukları için de sürücü eldivenleri satılıyordu. Babasının kemik çerçeveli bir gözlüğü vardı; çocuk hiç göz doktoruna götürülmemişti ama bir mağazada aynı babasındaki gibi kemik çerçeveli, kehribar rengi bir gözlük bulmuştu. Baba'nın şapkası yoktu çünkü rüzgârla güneşin saç dökülmesini engellediğine inanırdı; bu yüzden çocuğun bukleleri de serbestti. Boyları dışında, aralarındaki tek fark Baba'nın ağzının kenarında yakılmadan duran o kocaman, kahverengi puroydu; katırların çektiği arabalarla boraks taşıyıp tütün çiğnediği eski sert günlerden kalma bir alışkanlıktı bu.

Seksen kilometre, diyordu hız göstergesi; yağmurlu havalar hariç, Baba'nın kır yollarında giderken asla değişmeyen kuralı buydu. Yokuşlar için de geçerliydi; sağ ayağının baskısını bir parçacık artırır ve araba hızla gitmeye devam ederek –tırmanır, tırmanır, tırmanır– bayırı aşar, gri betonun sihirli kurdeleninin tam ortasından bir sonraki küçük vadiye doğru süzülürdü. Araba yokuş aşağı hızlanmaya başlayınca, Baba ayağının baskısını bir parçacık azaltarak motor direncinin hızı kontrol etmesini sağlardı. Seksen kilometrenin yeterli olduğunu söylerdi Baba, sistemli bir adamdı.

Çok uzaklarda, uzun dalgaları aşı aşı gelen başka bir araba olurdu. Minicik siyah bir nokta halinde alçalarak gözden kaybolur, biraz daha büyümüş olarak tekrar ortaya çıkardı; sonraki seferde daha da büyürdü; bir sonraki seferinde... karşınızdaki yokuşun tepesinden gitgide hızlanarak, iki metrelik toptan atılmış güçlü bir mermi gibi üstünüze doğru gelirdi. Bir sürücünün sinirlerini sınavan an buydu işte. Sihirli kurdeleninin gerilme kuvveti yoktu. Yanlarında acil durumlar için hazırlanmış alanlar vardı ama ne kadar iyi hazırlandıklarından her zaman emin olamıyordunuz ve saatte seksen kilometrelik hızla yoldan çıktığınız takdirde tekerler hiç de hoş olmayan bir şekilde sarsılıyordu; güzelce kesilmiş betonun topraktan beş on santim yüksekte olduğu yerler vardı ve tekrar yola girecek bir yer buluncaya kadar toprağın üzerinde gitmek zorunda kalabiliyordunuz; arada bir yumuşak topraklar yüzünden sağa sola savrulabiliyor, killi ıslak toprağın üzerinde kayabiliyordunuz ve yolculuğunuz aniden sona erebiliyordu.

Bu nedenle iyi sürücülüğün nasıl olacağını belirleyen kanunlar acil durumlar dışında sihirli kurdelenin dışına çıkmanızı yasaklıyordu. Etik açıdan sağ taraftaki on beş yirmi santimlik alan size aitti; karşıdan gelen adamın da eşit miktarda bir alanı vardı; geriye kalan alan da mermiler yan yana geçerken aralarında mesafe olmasını sağlıyordu. Söylerken kulağa riskli geliyor ama semalar da buna benzer hesaplamaların temelinde döner durur ve ara sıra çarpışmalar olsa bile arada evrenlerin oluşmasına, işadamlarının başarıyla basamakları tırmanmasına yetecek kadar zaman hep vardır.

Öteki mermi "Vınnnn!" diye, sona doğru gitgide alçalmayan, sert, kısa bir "Vınnnn!" sesiyle hızla geçip gidiyordu. Sizin gibi kemik çerçeveli gözlük takmış, iki eliyle sizin gibi direksiyonu kavramış, gözlerinde sizinkilere benzer sabit kataleptik bakışlar olan başka bir adamı şöyle bir görüyordunuz. Asla geriye bakmıydunuz; çünkü saatte seksen kilometreyle giderken, sizin için bir tek önünüzdeki şeyler önemliydi ve geçmiş geçmişti; ya da belki geçenler geçmişti demek daha doğru olur. Hemen ardından bir araba daha gelir ve siz yine beton kurdelenin ortasındaki konforunuzdan vazgeçip size ait olan alanın yarısının eksi on beşine razı olmak zorunda kalırdınız. Yaşamınız her seferinde arabayı o dümdüz çizgide sürebilme becerinize bağlıydı; bir de karşı tarafın aynı şeyi yapabilme isteği ve becerisine. O merminin size doğru atılma anını izlemiş olurdunuz ve karşıdaki gerekli tavizi vermediği takdirde iki bacaklı memeli yaratıkların en tehlikelisiyle, yol canavarıyla karşı karşıya olduğunuzu anlardınız. Sarhoş bir adam ya da yalnızca bir kadın olması da mümkündü; öğrenecek zaman yoktu; direksiyonu bir santimin onda biri kadar kırıp sağ tekerleri toprak yola sokmak için saniyenin binde biri kadar zamanınız olurdu.

Bir günlük seyahatiniz süresince bir ya da iki kez olabilecek bir şeydi bu. Olduğu zamanlarda, Baba'nın değişmez bir formülü vardı; ağzındaki puroyu biraz kaydırıp şöyle derdi: "Lanet olası budala!" Yanında çocuk varken, eskinin katır arabacısının ağzından başka küfürlü söz duyamazdınız; zaten bu söz de küfür içermiyordu; yol canavarlarının, sarhoş adamların ve araba kullanan kadınların

bilimsel adıydı sadece; ayrıca saman yüklü arabaların, mobilya taşıyan kamyonetlerin, dönemeçlerde yolu tıkayan kamyonların; çok hızlı giden ve sağa sola savrulan treylerli araçların; külüstür faytonlarıyla, ait oldukları toprak yoldan değil, sallana sallana beton yoldan giden Meksikalıların. Tam karşıdan bir araba geldiğinde, onların yüzünden ayak frenine basmak, el frenine asılmak, acı bir fren ve sürtünme sesi çıkararak, daha da kötüsü lastikleri kaydırarak arabayı durdurmak zorunda kalırdınız. Bir sürücü için en utanç verici şey “patinaj” yapmaktı; Baba hız limitleriyle ilgili kanunların bir gün tersine döneceğine inanırdı: Eyalet otoyollarında altmış kilometreden düşük hızda gitmek yasaklanacak, kemik karkuşu olmuş atları külüstür faytonlarına koşmak isteyenler ya çayırlardan gitmek zorunda kalacak ya da evlerinde oturacaklardı.

II

Yolda dağlardan bir bariyer vardı. Uzaktan mavi görünen dağların tepesinde sisten bir tente; birbiri ardına gelen zirveleriyle, ötelere boynunu uzatmış bakan daha soluk renkli ve gizemli başka zirvelerle, art arda yığılmış kütleler halindeydi bu dağlar. Oraya tırmanmanız gerektiğini bilirdiniz ve neresinden yol geçebileceğini kestirmeye çalışmak enteresan bir işti. O muazzam kütleler, yaklaştıkça –yeşil, gri, saman sarısı– renk değiştiriyordu. Üstlerinde ağaç yoktu ama yüzlerce farklı tonda çalı vardı. Siyah, beyaz, kahverengi, kırmızı, benek benek kayalar vardı; bir de kalın gövdesi en az üç metre boy atan ve dev kütleler halinde minik minik çiçeklerle kaplanarak tıpkı mum alevine benzeyen ama rüzgârda hiç titreşmeyen bir bitki olan yukaların soluk alevleri.

Yol ciddi ciddi dikleşmeye başladı; bir tepenin sırtından döndüğünde o kırmızı harfli tabela görüldü: “Guadalupe Geçidi: Dönemeçlerde hız limiti saatte 25 kilometredir.” Baba’da tabelayı ya da hız göstergesini okuyabildiğine dair bir belirti yoktu. Baba’ya sorarsanız, tabelalar araba sürmesini bilmeyenler içindi; seçilmiş

birkaç kişi içinse kural, yolun ortasından gidebileceğin kadar hızlı gitmekti. Bu kez yol geçidin sağ tarafındaydı, dağ sağınızdaydı ve virajları alırken dağın dibinden gidiyordunuz, karşıdan gelense dış taraftan, zamanın şen tabiriyle “cenazesine” gidiyordu.

Baba'nın verdiği başka bir taviz de, sağa dönen virajlarda, yani dağ yüzünden yolun görünmediği yerlerde kornasını öttürmekti. Arabanın geniş kaputu altında bir yerlerde gizli, büyük, buyurgan bir kornaydı bu; işi yüzünden eski bir imparatorluk kadar geniş bölgeleri uçarak aşan bir adamın kornası; yolculuğun sonunda yapılacak işleri olan ve hava koşulları nasıl olursa olsun, gece gündüz hiç durmayan bir adamın kornası. Kornasının keskin ve askeri bir sesi vardı, insani sıcaklıktan yoksundu. Saatte seksen kilometreyle giderken bu türden duygulara yer yoktu, insanların derhal yoldan çekilmesini ister ve onlara bunu söylerdiniz. “Daaaaat!” diye öterdi korna; burundan çıkarılan bir ses gibiydi ve korna da koca bir burundu zaten. Yol aniden dönerdi – “Daaaaat!” – ani virajı alır ve bir dönemece daha girerdiniz – “Daaaaat!” – siz bu şekilde döne döne tırmanır, tırmanırken, Guadalupe Geçidi'nin kayalık duvarları bu tuhaf çılgınlıkla cınlardı: “Daaaaat! Daaaaat!” Kuşlar alarma geçerek etrafa bakınır; yer sincapları topraktaki deliklerine dalar; yokuş aşağı külüstür Ford'larını süren çiftçiler; civcivleri ve köpekleri, bebekleri ve dōşekleri, marşpiyelere bağlı teneke tavarlarıyla Güney California'ya gelen turistler, hepsi de yolun en dışındaki riskli birkaç santime savrulur, alçak ve süratli spor araba tam gaz gitmeye devam ederdi: “Daaaaat! Daaaaat!”

Bunu muhteşem bulmayacak çocuk yoktur. Yihuuu! Ne sanmıştınız! Sihirli koşum takımları takılmış, ayağınızın en hafif basışına karşı duyarlı, güçlü kuvvetli bir motorla bulutlara degecekmiş gibi yükseklerde süzölmek. Doksan beygir gücü; düşünün bir! Önünüzde doksan tane, uzun bir sıra halinde kırk beş çift at olsa ve dağ yamacında dörtnala gitseler, sizin de yüreğiniz hop hop etmez miydi? Sizin için serilmiş, oraya buraya kıvrılan, neredeyse diklemesine yokuş yukarı tırmanan, bir dağın sırtından aşır başka bir dağın zirvesini dümdüz geçen, üçüncü dağın karanlık göbeğine dalan,

betondan sihirli bir kurdele; kıvrılan, dönen, virajların dış tarafında içe doğru, iç tarafında dışa doğru yatarak sürekli dengede, sürekli güvende kalmanızı sağlayan, ortasındaki beyaz çizgi sayesinde neresinde olmanız gerektiğini hep bildiğiniz bir yol; bütün bunlar nasıl bir sihirle yaratılmış olabilirdi ki?

Baba anlatmıştı: Yaratan şey paraydı. Paralı adamlar buyurmuş, topograflarla mühendisler, kazmalı kürekli, bronz tenli binlerce işçi, sürüyle Meksikalı ve Kızılderili gelmişti; yukarıdan upuzun sarkan çelik ıstakoz kıskaçlarıyla, koca buharlı ekskavatörler; upuzun kolları olan hareketli vinçler, kazıyıcılar ve greyderler, çelik sondaj makineleri, dinamit patlatanlar, konkasörler, binlerce çimento torbası yutan, suyunu toz kaplı bir hortumdan içen, yuvarlak çelik karınları gün boyu tangır tungur dönen beton karıcılar. Bütün bunlar gelip bir iki yıl boyunca canla başla çalışmış ve beton kurdeleyi metre metre açmışlardı.

Dünyanın başlangıcından beridir hiç kimse bu paralı adamlarınkine eşit bir güce sahip olmamıştı. Baba da onlardan biriydi, o da böyle şeyler yapabiliyordu ve şimdi de böyle bir şey yapmaya gidiyordu. Ben Skutt diye bir adam, Baba'nın "kira avcısı" dediği bir petrol kâşifi, akşam yedide, Beach City'deki Imperial Hotel'in lobisinde onu bekliyor olacaktı; yanında detaylı bir "teklif" ve imzalanmaya hazır kâğıtlar olacaktı. Yani Baba'nın yolu açmaya hakkı vardı; burnundan konuşan kornanın çıkardığı keskin askeri sesin anlamı buydu. "Daaaat! Daaaat! Baba geliyor! Çekilin yoldan! Daaaat! Daaaat!"

Çocuk hevesli gözlerle, tetikte, oturuyordu; dünyayı Harun Reşid zamanındakilerin hayal ettiği gibi görüyordu: Bulutların üstünde dörtnala giden sihirli bir atın, havada süzülen sihirli bir halının üzerinden. Manzara bir devin göreceği şekilde gözlerinin önüne seriliyordu; her dönemde yeni bir manzara beliriyor, altınızda vadiler kıvrılıyor, tepenizde dağların dorukları, göz alabildiğine uzanan sıradağlar yükseliyordu. Sıradağların göbeğine geldiğinizde, derin koyaklarda ağaçlar, fırtınalarla boğum boğum olmuş, yıldırımlarla yarılmış, çok yüksek ve yaşlı çam ağaçları olduğunu görüyordunuz; ya da İngiltere'deki parklara benzer hoş ortamlar yaratan, birbirine

sokulmuş, kışın yaprak dökmeyen meşeler. Ama tepelerde yalnızca, o sırada kısa ilkbaharın verdiği tazeliikle yeşillenmiş çalılar vardı; su varken çabucak çiçek açmayı, ardından uzun ve kavurucu kuraklığa dayanmayı öğrenmiş meskitler, ada çayları ve başka çöl bitkileri. Üzerleri yer yer, mısır püskülü gibi uzun iplikler halinde büyüyen, başka bitkilerin üzerine bir giysi gibi oturan küsküt bitkisiyle kaplıydı; küsküt onları öldürüyordu; ama zaten çok fazlaydılar.

Sonsuz çeşitlilikte renklere ve kayalardan oluşan başka tepeler de vardı. Hayvan kürkleri gibi alacalı ve benek benek yüzeyler görüyordunuz; kahverengi-sarı leoparlar, adlarını bilmediğiniz, kırmızı-gri, siyah-beyaz yaratıklar. Devlerin savaşırken attığı, oraya buraya saçılmış büyük kayalardan oluşan tepeler; devlerin çocukları oynarken yorulup bırakmış gibi, bloklar halinde üst üste yığılmış kayalar. Kayalar katedral kemerleri gibi yolun üzerinde yükseliyordu; böyle bir kemerden dönüp derin bir boşluğun dibindeki koyakları görüyordunuz ve sağlam beyaz bir bariyer, virajı alırken aşağı düşmenizi önlüyordu. Büyük bir kuş tepedeki bulutların içinden süzülerek çıktı; kanatlarından vurulmuş gibi düşerek uçuşunun içine daldı. "Kartal mıydı o?" diye sordu çocuk. "Akbaba," diye yanıtladı, romantizmden nasibini almamış Baba.

Gitgide daha yükseğe tırmanırlarken, motorun mırıltısı değişmeyen tek notaydı. Ön camın altında karmaşık bir düzenle dizilmiş göstergeler ve ayarlar vardı: Tam hızınızı gösteren küçük kırmızı koluyla hız göstergesi; bir saat, yağ göstergesi, benzin göstergesi, ampermetre, böyle uzun yokuşlarda yavaşça yukarı doğru çıkan bir termometre. Bütün bunlar Baba'nın –daha da karmaşık bir makinenin– bilincine dahildi. Çünkü, sonuçta, milyon dolarlık gücün karşısında doksan beygir gücü neydi ki? Bir motor bozulabilirdi ama Baba'nın zihni bir güneş tutulmasının tesirine sahipti. Saat on gibi yokuşun tepesine varmış olmaları gerekiyordu; çocuğun tavrı sabahın erken saatlerinde yeni altın saatıyla evinin sundurmasında durmuş, "Güneş üç dakika içinde tepenin ardından çıkmazsa geç kalmış demektir," diye düşünen yaşlı bir çiftçinin gibiydi.